

Statistika ekonomskih odnosa sa inostranstvom

Prof.dr Maja Baćović

13.12.2022.

Računi sektora inostranstva

- U SNA, računi koji evidentiraju ekonomske aktivnosti rezidentnih jedinica pokrivaju čitav niz oblika ekonomskih aktivnosti, kao što su proizvodnja, distribucija, potrošnja, akumulacija i sl.
- Računi sektora inostranstvo sastoje se iz sledećeg seta računa:
 - Eksterni račun proizvoda i usluga
 - Eksterni račun primarnog dohotka i tekućih transfera
 - Eksterni račun akumulacije, koji se sastoji od:
 - Računa kapitala
 - Finansijskog računa
 - Računa ostalih promjena u obimu imovine
 - Računa revalorizacije
 - Eksterni računi imovine i obaveza (eksterni bilansi stanja)

Centar ekonomskog interesa

Rezidentni status

- Za ekonomsku jedinicu se kaže da ima centar ekonomske aktivnosti na ekonomskoj teritoriji zemlje ukoliko na toj teritoriji ostvaruje vlasnička prava nad stambenim objektima, proizvodnim pogonima ili drugim oblicima proizvedene i neproizvedene nefinansijske imovine, ili pak svoje ekonomske aktivnosti obavlja u značajnoj mjeri na toj teritoriji u dužem vremenskom periodu.
- Koncept rezidentnosti ne bazira se na nacionalnim ili pravnim kriterijumima, već se zasniva na konceptu ekonomske teritorije i centra ekonomske aktivnosti institucionalnih jedinica čije se ekonomske aktivnosti evidentiraju na računima u Sistemu

Eksterni račun proizvoda i usluga

- Eksterni račun proizvoda i usluga na strani izvora evidentira dvije grupe stavki: uvoz proizvoda i uvoz usluga, i analogno tome, na strani upotrebe izvoz proizvoda i izvoz usluga. Ove transakcije imaju svoje kontrastavke na računima proizvoda i usluga.
- Ravnotežna stavka na eksternom računu proizvoda i usluga je eksterni bilans proizvoda i usluga. Ukoliko je bilans pozitivan, predstavlja suficit u razmjeni proizvoda i usluga sa inostranstvom, i deficit u spoljno trgovinskoj razmjeni ukoliko je negativan.
- Izvoz proizvoda i usluga sastoji se od prodaje, barter aranžmana i poklona upućenih od strane rezidentnih jedinica ka nerezidentima, dok se uvoz sastoji od kupovina, barter aranžmana i dobijenih poklona od strane nerezidentnih jedinica a upućenih rezidentima.
- Međunarodne transakcije uslugama su nešto drugačije u odnosu na međunarodne transakcije proizvodima.
- U slučaju usluga, njihova isporuka se obično obavlja u jednoj operaciji i rezultat je dogovora između proizvođača i korisnika (kupca). Za razliku od usluga koje se obično direktno isporučuju, proizvodi mogu biti transportovani i prodavani u različitim djelovima svijeta i između proizvođača i potrošača može postojati čitav lanac posrednika.
- Iz ovih razloga međunarodna razmjena usluga se tretira drugačije nego međunarodna razmjena proizvoda.

Eksterni račun proizvoda i usluga

Upotreba		Izvori	
P.6	Izvoz proizvoda i usluga	P.7	Uvoz proizvoda i usluga
9.61	Izvoz proizvoda	P.71	Uvoz proizvoda
P.62	Izvoz usluga	P.72	Uvoz usluga
<i>B.11 Eksterni bilans proizvoda i usluga</i>			

Eksterni račun primarnog dohotka i tekućih transfera

- Eksterni račun primarnog dohotka i tekućih transfera na strani izvora evidentira sva primanja koja se ostvaruju od sektora inostranstva, i na strani upotrebe sva plaćanja koja se ostvaruju u odnosima na nerezidentnim institucionalnim jedinicama.
- Ova plaćanja i primanja sastoje se od sledećih komponenti:
 - Zarade zaposlenih
 - Dohodak od vlasništva
 - Porezi umanjeni za subvencije na proizvodnju i uvoz
 - Tekući porezi na dohodak i bogatstvo
 - Socijalni doprinosi i primanja
 - Ostali tekući transferi

Eksterni račun primarnog dohotka i tekućih transfera

- Zarade zaposlenih podrazumijevaju sve oblike nadoknada (plate, dnevnice, dohodak u naturi i sl.) koje su ostvarene od strane rezidenata na nerezidentnoj teritoriji.
- Dohodak od vlasništva podrazumijeva dohodak ostvaren po osnovu finansijske imovine koja je na rezidentnoj teritoriji a koja je u vlasništvu nerezidenata (kamate na kredite i dividende po osnovu akcija su načešći slučajevi).
- Tekući transferi javljaju se u tri pojavna oblika:
 - Tekući porezi na dohodak i bogatstvo
 - Socijalni doprinosi i plaćanja
 - Ostali tekući transferi
- Ova dva računa (eksterni račun proizvoda i usluga i eksterni račun primarnog dohotka i transfera) zajednički daju ravnotežnu stavku koja se označava kao ***Tekući eksterni bilans***.
- Pozitivan tekući eksterni bilans ukazuje na suficit u tekućim transakcijama sa inostranstvom, i analogno tome, negativan bilans ukazuje na deficit u tekućim transakcijama sa nerezidentnim institucionalnim jedinicama.

Eksterni račun primarnog dohotka i tekućih transfera

Upotreba	Izvori
D.1 Zarade zaposlenih	B.11 <i>Eksterni bilans proizvoda i usluga</i>
D.2- Porezi umanjeni za subvencije na	D.1 Zarade zaposlenih
D.3 proizvode i uvoz	D.2- Porezi umanjeni za subvencije na
D.4 Vlasnički dohodak	D.3 proizvode i uvoz
D.5 Tekući porezi umanjeni za	D.4 Vlasnički dohodak
subvencije na dohodak i bogatstvo	D.5 Tekući porezi umanjeni za
D.6 Socijalni doprinosi i davanja	subvencije na dohodak i bogatstvo
D.7 Ostali tekući transferi	D.6 Socijalni doprinosi i davanja
D.8 Prilagođavanja za promjene u	D.7 Ostali tekući transferi
imovini dom. u osiguravajućim	D.8 Prilagođavanja za promjene u
društvima i penzionim fondovima	imovini dom. u osiguravajućim
	društvima i penzionim fondovima
B.11 Tekući eksterni bilans	

Eksterni računi akumulacije

- Eksterni računi akumulacije sastoje se iz dva dijela:
 - Računa kapitala i finansijski račun
 - Račun ostalih promjena imovine koji uključuje promjene u vrijednosti imovine i obaveza a koje nisu rezultat transakcija evidentiranih na Računu kapitala i finansijskom računu.

Eksterni računi kapitala

- Na Računu kapitala, u dijelu promjena u obavezama evidentiraju se svi primljeni i upućeni kapitalni transferi a na strani promjena u imovini sve kupovine i prodaje neproizvedene, nefinansijske imovine koje su ostvarene između rezidenata i nerezidenata.
- Kupovine i prodaje proizvođačke opreme evidentiraju se na eksternom računu proizvoda i usluga. Takođe, na eksternom kapitalnom računu nema stavki kupovine i prodaje fiksne imovine koje se pojavljuju na Računu kapitala za domaću privredu.

Eksterni računi akumulacije – račun kapitala

Promjene u imovini		Promjene u obavezama	
K.2	Kupovine umanjene za prodaje neproizvedene nefinansijske imovine	B.11	<i>Tekući eksterni bilans</i>
		D.9	Primljeni kapitalni transferi (+)
		D.9	Upućeni kapitalni transferi (-)
		B.10.1	Promjene u neto vrijednosti usled štednje i kapitalnih transfera
B.9		B.9	
<i>Neto date/uzete pozajmice</i>		<i>Neto date/uzete pozajmice</i>	

Eksterni finansijski račun

- Finansijski račun je drugi račun eksternih računa akumulacije, koji prati Račun kapitala u računovodstvenoj strukturi.
- Na ovom računu evidentiraju se sve transakcije finansijskom imovinom koje se ostvaruju između rezidentnih i nerezidentnih institucionalnih jedinica.
- Na strani imovine prikazuju se kupovine umanjene za prodaje finansijske imovine nerezidenata od rezidenata a na strani promjena u obavezama sve nastale obaveze umanjene za plaćene obaveze od strane nerezidenata ka rezidentima.
- Ravnotežna stavka, neto date/uzete pozajmice jednaka je razlici između neto kupovina i neto stvorenih obaveza i jednaka je ravnotežnoj stavki na Računu kapitala.
- Sve eksterne transakcije, izuzev transfera u naturi, evidentiraju se na finansijskom računu, bez obzira da li je riječ o transakcijama koje se odnose samo na razmjenu finansijske imovine ili transakcija koje imaju za rezultat promjenu vlasništva nad nefinansijskom imovinom.
- Pod finansijskom imovinom podrazumijevaju se sve kategorije koje se odnose i na domaći finansijski račun i dodatno neke transakcije nefinansijskom imovinom koje se na eksternim računima evidentiraju kao finansijske, i to:
 - Nepokretna imovina koja se nalazi na rezidentnoj teritoriji a koja je u nerezidentnom vlasništvu;
 - Nekorporisana preduzeća koja aktivnosti obavljaju na drugoj ekonomskoj teritoriji u odnosu na ekonomsku teritoriju na kojoj vlasnik ima centar ekonomske aktivnosti;
 - Proizvodi transferisani putem finansijskog lizinga.

Eksterni računi akumulacije – finansijski račun

Promjene u imovini		Promjene u obavezama	
F	Neto kupovine fin. Imovine	F	Neto promjene u obavezama
F.1	Monetarno zlato i SDR		
F.2	Gotovi novac i depoziti	F.2	Gotovi novac i depoziti
F.3	HOV izuzev akcija	F.3	HOV izuzev akcija
F.4	Kredit	F.4	Kredit
F.5	Akcije i ostale vlasničke HOB	F.5	Akcije i ostale vlasničke HOB
F.6	Tehničke rezerve osiguranja	F.6	Tehničke rezerve osiguranja
F.7	Ostala potraživanja i obaveze	F.7	Ostala potraživanja i obaveze
		B.9	Neto date/uzete pozajmice

Račun ostalih promjena u obimu imovine

- Na lijevoj strani Računa evidentiraju se promjene u obimu imovine sektora inostranstva a na desnoj strani promjene u obavezama koje nisu rezultat transakcija između rezidenata i nerezidenata a koje su evidentirane na Računu kapitala i Finansijskom računu.
- Objašnjenja stavki koje se evidentiraju na ovom računu su identična onima koje se odnose na Račun ostalih promjena obima imovine domaćih sektora.

Eksterni računi akumulacije – račun ostalih promjena u obimu imovine

Promjene u imovini		Promjene u obavezama	
AN	Nefinansijska imovina	AF	Finansijske obaveze
K.8	Nenadoknadivi gubici	K.7	Katastrofalni gubici
K.12	Promjene klasifikacije i strukture	K.8	Nenadoknadivi gubici
AF	Finansijska imovina	K.10	Ostale promjene u obimu imovine i obaveza
K.7	Katastrofalni gubici	K.12	Promjene klasifikacije i strukture
K.8	Nenadoknadivi gubici		
K.10	Ostale promjene u obimu imovine i obaveza		
K.12	Promjene klasifikacije i strukture		
		<i>B.10.2 Promjene u neto vrijednosti usled promjena u obimu imovine i obaveza</i>	

Račun revalorizacije

- Za Račun revalorizacije sektora inostranstva važe ista pravila kao i za Račun revalorizacije domaćih sektora.
- Račun se sastoji iz tri dijela:
 - Prvi dio prikazuje ukupne nominalne promjene u vrijednosti imovine i obaveza
 - Drugi dio prikazuje samo neutralne promjene
 - Treći dio prikazuje samo realne promjene u vrijednosti imovine i obaveza.

Eksterni računi akumulacije – račun revalorizacije

Promjene u imovini		Promjene u obavezama	
AF	Finansijska imovina	AF	Finansijske obaveze
K.11	Nominalni tekući dobiti (+ i -)	K.11	Nominalni tekući dobiti (+ i -)
K.11.1	Neutralni tekući dobiti (+ i -)	K.11.1	Neutralni tekući dobiti (+ i -)
K.11.2	Realni tekući dobiti (+ i -)	K.11.2	Realni tekući dobiti (+ i -)
		<i>B.10.3</i>	<i>Promjene u neto vrijednosti usled tekućih nomin. dobitaka</i>
		<i>B.10.3.1</i>	<i>Promjene u neto vrijednosti usled tekućih neutr. dobitaka</i>
		<i>B.10.3.2</i>	<i>Promjene u neto vrijednosti usled tekućih real. dobitaka</i>

Eksterni računi bilansa stanja

- Na ovom računu sumiraju se sve promjene u imovini i obavezama koje su prikazane na prethodno pomenutim eksternim računima.
- Za razliku od Bilansa stanja koji se odnosi na domaću ekonomiju, eksterni Bilans stanja je u potpunosti strukturiran od finansijskih transakcija, odnosno od transakcija finansijskom imovinom i obavezama.
- Početni i završni Bilans stanja su ekvivalenti međunarodnoj investicionoj poziciji privrede za koju se sastavljaju.
- Račun je strukturiran od kategorija imovine i obaveza koje se pojavljuju i u Finansijskom računu. Razlika je jedino u tome što Bilans stanja prikazuje vrijednost finansijske imovine i obaveza u tačno određenom vremenu (stanja) dok Finansijski račun prati promjene u kategorijama koje su njegov sastavni dio (tokovi).
- Vrednovanje stavki u Bilansu stanja vrši se po njihovoj aktuelnoj tržišnoj vrijednosti, a ukoliko to nije moguće, po procijenjenoj vrijednosti.
- Direktne strane investicije u Bilansu stanja evidentiraju se u skladu sa formom po kojoj su realizovane (krediti, akcije i sl.).
- Stavka u eksternim računima koja se odnosi na neto date/uzete pozajmice obično se koristi za karakterisanje privrede kao neto kreditora ili neto debitora.

Eksterni račun imovine i obaveza – početni bilans stanja

Promjene u imovini		Promjene u obavezama	
AF	Finansijska imovina	AF	Finansijske obaveze
K.11	Nominalni tekući dobiti (+ i -)	K.11	Nominalni tekući dobiti (+ i -)
K.11.1	Neutralni tekući dobiti (+ i -)	K.11.1	Neutralni tekući dobiti (+ i -)
K.11.2	Realni tekući dobiti (+ i -)	K.11.2	Realni tekući dobiti (+ i -)
		<i>B.10.3</i>	<i>Promjene u neto vrijednosti usled tekućih nomin. dobitaka</i>
		<i>B.10.3.1</i>	<i>Promjene u neto vrijednosti usled tekućih neutr. dobitaka</i>
		<i>B.10.3.2</i>	<i>Promjene u neto vrijednosti usled tekućih real. dobitaka</i>

Eksterni račun imovine i obaveza – promjene u bilansu stanja

Imovina		Obaveze i neto bogatstvo	
	Ukupne promjene u imovini		Ukupne promjene u obavezama
AN	Nefinansijska imovina	AF	Obaveze
AN.2	Neproizvedena imovina		
AF	Finansijska imovina		
		B.10	Promjene u neto bogatstvu

Eksterni račun imovine i obaveza – završni bilans stanja

Imovina		Obaveze i neto bogatstvo	
AN	Nefinansijska imovina	AF	Obaveze
AN.2	Neproizvedena imovina		
AF	Finansijska imovina		
		<i>B.90</i>	<i>Neto bogatstvo</i>

INTERNATIONAL MONETARY FUND

Balance of Payments and International Investment Position Manual

Sixth Edition (BPM6)

<https://www.imf.org/external/pubs/ft/bop/2007/bopman6.htm>

Tabela 5.1 - Platni bilans Crne Gore, u 000 eura *

R.br.	Naziv stavke	2019	2020
1	TEKUĆI RAČUN	-707,212	-1,090,428
1.A	SALDO ROBA I USLUGA	-1,047,141	-1,465,473
1.Aa	Robe***	-2,065,558	-1,642,017
1.A.a.1	Izvoz, f.o.b.	465,549	408,968
1.A.a.2	Uvoz, f.o.b.	2,531,106	2,050,985
1.Ab	Usluge	1,018,416	176,544
1.A.b.1	Izvoz	1,705,174	679,138
1.A.b.2	Uvoz	686,758	502,593
1.B	Primarni dohodak	55,635	66,607
1.B.1	Prihodi	305,896	282,960
1.B.2	Rashodi	250,261	216,352
1.C	Sekundarni dohodak	284,295	308,438
1.C.1	Prihodi	369,000	391,581
1.C.2	Rashodi	84,705	83,144
2	KAPITALNI RAČUN	105	9
2.A	Prihodi	606	11
2.B	Rashodi	501	2
	SALDO TEKUĆEG I KAPITALNOG RAČUNA	-707,106	-1,090,419
3	FINANSIJSKI RAČUN, neto (=aktiva-obaveze)****	-858,997	-992,821
3.A	NETO POVEĆANJE FINANSIJSKE AKTIVE	175,661	388,063
3.B	NETO POVEĆANJE FINANSIJSKIH OBAVEZA	1,034,658	1,380,884
3.1	Direktne investicije, neto (=aktiva-obaveze)	-304,578	-467,549
3.1.1	Neto povećanje finansijske aktive	67,424	-4,517
3.1.2	Neto povećanje finansijskih obaveza	372,002	463,032
3.2	Portfolio investicije, neto (=aktiva-obaveze)	-336,857	-394,143
3.2.1	Neto povećanje finansijske aktive	30,609	29,500
3.2.2	Neto povećanje finansijskih obaveza	367,466	423,643
3.3	Finansijski derivati, neto (=aktiva-obaveze)	0	0
3.3.1	Neto povećanje finansijske aktive	0	0
3.3.2	Neto povećanje finansijskih obaveza	0	0
3.4	Ostale investicije, neto (=aktiva-obaveze)	-533,607	-505,452
3.4.1	Neto povećanje finansijske aktive	-238,418	-11,243
3.4.2	Neto povećanje finansijskih obaveza	295,190	494,208
3.5	Rezerve CBCG (promjene)	316,046	374,323
4	NETO GREŠKE I OMAŠKE (3-2-1)	-151,891	97,597

Tabela 18. Indikatori bilansa plaćanja Crne Gore, 2006–2016.

	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
Saldo tekućeg računa / BDP, %	-31,0	-39,4	-49,5	-27,7	-20,3	-14,8	-15,3	-11,4	-12,4	-11,0	-16,2
Saldo roba i usluga / BDP, %	-36,9	-42,7	-53,3	-30,8	-25,4	-21,7	-24,2	-20,1	-19,8	-18,5	-22,5
Saldo robne razmjene / BDP, %	-44,5	-57,4	-65,3	-44,1	-40,7	-39,9	-43,5	-39,5	-39,8	-40,0	-41,9
Saldo usluga / BDP, %	7,7	14,7	12,0	13,4	15,3	18,2	19,3	19,4	20,0	21,6	19,4
Saldo finansijskog računa / BDP, %	30,1	47,6	51,2	25,5	20,2	16,8	14,6	11,1	7,4	6,8	13,4
Neto SDI / BDP, %	21,6	21,1	18,8	35,6	17,7	11,9	14,5	9,6	10,2	16,9	9,4
Neto zaduženje / BDP, %	-15,3	-32,3	-28,0	5,9	-3,0	-3,2	2,3	2,5	-1,8	-9,9	8,2
Neto greške i omaške / BDP, %	1,5	-8,2	-1,8	2,2	0,1	-1,9	0,4	0,2	5,0	4,1	2,8

Izvor: Kalkulacija autora na bazi podataka CBCG

Tabela 21. Indikatori spoljno-trgovinske razmjene Crne Gore, 2006–2016.

	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
Izvoz usluga / Tekući račun – priliv	0,39	0,49	0,52	0,56	0,52	0,50	0,52	0,52	0,54	0,59	0,59
Izvoz roba / Tekući račun – priliv	0,44	0,35	0,30	0,23	0,22	0,26	0,21	0,21	0,19	0,16	0,16
Izvoz usluga / izvoz roba	0,90	1,39	1,72	2,47	2,37	1,92	2,45	2,51	2,89	3,67	3,58
Saldo usluga / deficit tekućeg računa	-0,25	-0,37	-0,24	-0,48	-0,75	-1,23	-1,26	-1,70	-1,61	-1,96	-1,20
Saldo usluga / uvoz roba	0,12	0,19	0,15	0,25	0,30	0,34	0,35	0,38	0,40	0,44	0,38

Izvor: Kalkulacija autora na bazi podataka Eurostata i CBCG